بعون صانع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و زمان
قصائد و دیوان حضرت شیخ سعدی
در مطبع نامی منشی نولکشور بطبع مزین مقبول جهان شد

قصائد عربیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

صبت وتخفی المدامع لا یجری	فلما طغی الماء استطال علی السکری
نسیم صبا بغداد بعد خرابها	تمنیت لو کانت تمر علی قبری
لان ہلاک النفس عند اولی النہی	احب لہ من عیش منقبض الصدری
زجرت طبیبا جس نبضی مداویا	الیک فما شکوای من مرض تبری
لزمت اصطبارا حیث کنت مفارقا	وہذا فراق لا یعالج بالصبری
ولا تسالن عما جری یوم حصرہم	وذلک مما لیس یدخل فی الحصری
اویرت کوس الموت حتی کانہ	رؤس الاساری تخترکن من السکری
فقد ثکلت ام القری ولکعبۃ	مدامع فی المیزاب تسکب فی البحری
بکت جدر المستنصریۃ ندبۃ	علی العلماء الراسخین ذوی الحجری
نوائب دہر لیتنی مت قبلہا	ولم ار عدوان السفیہ علی الحبری

فلبث عنی الموت باد ری عمری
الا ان عمری فیه عیش لذوقه
ولیع وصل الوصال فی کل ...
والا سما فیکنی فی کل ذبح
ودرب الحجی لا یطلبن بعیشہ
فلا خیر فی وصل یراد بالہجر
تحزن جلیس بعد موتک ام ...

القصیدة الثانیة

فی الموعظة والتاسف

فی الموعظة والتاسف علی الناس

وجاریة الدنیا تغویة لهما
ولو ان ذا مال من الموت خالیاً
رُتجت الهدی ان کنت عال صالح
کما قال بعض الطاعنین لقرنه
اتفخر الدنیا قرنا ترکها انی
علے المرء عار کثرة المال بعدهٗ
عفی الله عنا ما مضی من جریمة
وخان بلاد المسلمین بلطفه
ملیک علی فی کل بلدة اسمه
لقد سعد الدنیا بدوام سعده
کذالک تفشا لیته هو عرفها
ولوکان کسری فی زمان حیاته
بشکر الرعایا صین عن کل فتنة
یبالغ فی الاحسان والعدل والتقی
وما الشعر ایم الله لست بمدع
هنالک نقاد ون علما وخبرة
جرت عبراتی فوق خدی کاتیه
ولو استقتنی سادة جل قدرهم
وفی السمط یاقوت وسعل وزجاجة

مخنثة لکنها الکلب ذو الظفر
لکان جدیرا بالتعاظم والکبر
وان لم تکن والعصر انک لفی خسر
بسمر القناطیب معانقة السمر
لدار غدا ان کان لابد من دخر
وانک یا مغرور تجمع للفخر
ومن علینا بالجمیل من الستر
بدولة سلطان البلاد ابی بکر
عزیزا ومحبوبا کیوسف فی مصر
وایده المولی بالویة النصر
وحسن نبات الارض من کرم البذر
لقال آلهی اشدد به لله ازری
وذلک لان اللب یحفظ بالقشر
مبالغة السعدی فی نکت الغشر
ولوکان عندی ما یقابل بالسحر
ومنتجوا القول الجمیل من الهجر
فانشات هذا فی قصیدته ما یجری
وما حسنت منی مجاوزة القدر
وان کان لی ذنب یکفر بالعذر

واستنقذ الدين من كلاب سالبة — واستنبط الدر من غايات وامانه

بقا نصرة الاسلام ودولته — نصرا وبالغ في تسكين اعلانه

كهف الاماثل فخر الدين صاحبنا — مولى تقاصرت الاوهام عن رائه

ما انحل منعقد الا بهمته — ما حل واعيته الا باعدائه

شي عليه ذو الاحلام جمهرة — وما سالك بين حق اشانه

لولا يمن به رب العباد على — شيئا ز ما كان يرجو البر من دانه

فالحمد لله حمدا ما يحاط به — والعالمون حيازى دون احصائه

لا زال في نعم والحق ناصره — بحق من جمع القرآن من آيه

القصيدة الخامسة في الاشتياق

تعذر صمت الواجدين فصاحوا — ومن صاح وجدا ما عليه جناح

اسروا حديث العشق ما امكن التقى — وان غلب الشوق الشديد فباحوا

سرى طيف من يجلو بطلعته الدجى — وسائر ليل المقبلين صباح

يطاف عليهم والخليون نوم — ويسقون من كاس المدامع راح

سمحت بنيابي ودنيي ومهجتي — ونفسي وعقلي والسماح رباح

واقبح ما كان المكاره والاذى — اذا كان من عند الملاح ملاح

ولو لم يكن سمع المعاني لاهلها — سماع الاغاني زخرف ومزاح

اصيح اشتياقا كلما ذكر الحمى — وغاية جهد المستهام صياح

ولابد من حي الحبيب زيارة — وان ركزت بين الخيام رماح

ترى الناس سكرى في مجالس شربهم ... فهانا اسكران ولست لشارب

اخلاى لاتزنوا ابوني صبابة ... فموت الفتى في الحب اعلى المناقب

لعمرك ان خوطبت ستها اضطبيا ... سيشفني حبا حديث مخاطبي

لقد نقمت السعدي خلي بلومة ... على جسكم مقت العدو المحارب

وان عتبوا اوزهم يخوضوا ويلعبوا ... فلا يك تشغل عن ملامة عاتب

القصيدة الخامسة عشر

ان لم امت يوم الوداع تاسفا ... لاتحسبوني في المودة منصفا

من مات لاتبكوا عليهم ترحما ... وابكوا الحي فارق المتالفا

ياطبيب ان عذر الحبيب تجانسا ... بيني وبينك موعدا لن تخلفا

لما حدى الحادي وجدّ رحيلهم ... ظفر العدو وبما يال واشتفى

ساروا فقضي من جبال تهامة ... قلنا فلا ندري الدموع فيستلفا

ياسائلي عمن بليت بحبه ... ايت المحاسن ان تعد فقد صفا

ماذا يقال ولا شبيه بحسنه ... لو كان ذا مثل اذا التا ثقا

فلكشفن عما في البراقع مختف ... وتركن ما يخفى الصدر منكشفا

هل يقنعن من الحبيب بنظرة ... طما ان لو شرب الحبيرة ما اكتفا

او قفت راحلتي بارض موقع ... وكلبت حتى ان بلت الموقفا

منهم اليهم شكوتي وتوجعي ... ما انصرفن ولم اجد مستضعفا

سعدي لم يصبر ولم يك صابرا ... في العشق الا ان يكون تكلفا

من افکاره

ایضاً

من افکاره

ایضاً

هل علمتم ببابل هاروت — علی ان تعلم الناس سحرا

عاذلی کف عن ملامی فیهن — لقد جئت بالنصیحة نکرا

ذر حدیثی وما علی من الشوق — اذا لم تحط بذالک خبرا

بت احتمل الصباب علی الحب — وصحت بالصبابة معرے

ترکتنی محاجة العین اعدوا — هائما فی مهاجر النسیة فقرے

اثر الدمع حین انظم شعری — قائم للحدیث نظما ونثرا

جمرات الخدود واحرقن قلبی — وتقیین فی الجوانح جمرا

انا لولا جنایة الطرف ماکان — فوادی الضعیف تحمل وزرا

التاقصی لوارده کلفصا — جور ظالم و وزر اخرے

عیل صبری علی حدیث غرامی — لو حکیت الجبال بکت صخرا

وافتنانی بجهر کل غزال — بحر الناظرین بالوجد بحرا

برزوا الرامی بطل شادان — یا بهذا النسیم تحمل عطرا

ابدا لا افیق من سکر عیشی — ان سقتنی من المراشف خمرا

ایها الطاعنون من حی لیلی — عجبی کیف تستطیعون صبرا

لک یا قاتلی من الحسن شطران — وخلت لابن یعقوب شطرا

دمت بالکعبة الجمال عزیزا — وبدی الهائمون شتا وغیرا

لائمی ان ترکت لهو حدیثی — فبایّ الحدیث اشرح صدرا

قل عمری تصابیا ولعمری
یحدث الله بعد ذلک امرا

۱۲

تمت قصائد عربیه

کتاب قصائد فارسیه

شکر و سپاس و منت و عزت خدای را | پروردگار خلق و خداوند کبریا
دادار غیب دان و نگهدار آسمان | رزاق بنده پرور و خلاق رهنما
اقرار میکند دو جهان بر یگانگیش | یکتا و پشت عالمیان پرورش دوتا
لو هر زسنگ خاره کند لولوا ز صدف | فرزند آدم از گل و برگ گل از گیا
سبحان من یمیت و یحیی ولا اله | الا هو الذی خلق الارض و السما
باری زسنگ چشمهٔ آب آورد پدید | باری ز آب چشمه کند سنگ ذره سا
گاهی بصنع ماشطه بر روی خوب ونه | گلگونهٔ شفق کند و سرمهٔ دجا
دریای لطف اوست و گرنه سحاب کیست | تا بر زمین مشرق و مغرب کند سخا
انشاتنا بلطفک یا صانع الوجود | فاغفر لنا بفضلک یا سامع الدعا
ارباب شوق در طلبت بیدلند و هوش | اصحاب فهم در صفتت بیسرند و پا
شبهای دوستان ترا انعم الصباح | وانشب که بی تو روز کند اظلم المسا
یاد تو روح پرور و وصف تو دلفریب | نام تو غمزدای و کلام تو دلربا
بی سکهٔ قبول تو نقد عمل دغل | بی خاتم رضای تو سعی امل هبا
جائیکه تیغ قهر برآرد مهابتت | ویران کند بسیل عرم جنت سبا
شاهان بر آستان جلالت نهاده سر | گردنکشان مطاوع و کیخسروان گدا
گر جمله را عذاب کنی ور عطا دهی | کس را مجال آن نه که آنچون و این چرا

یاران بود که مال و تن و جان فدا کند — تا در سبیل دوست بپایان برد وفا

دیگر عمر که لایق پیغمبری بدی — گر خواجه رسل نبدی ختم انبیا

سالار جیل خانهٔ دین صاحب رسول — سر دفتر خدای پرستان بی ریا

دیوی که خلق عالمش از دست عاجز شد — عاجز در آنکه چون شود از دست او رها

دیگر جمال صورت عثمان که بنگرد — در پیش دوست دشمن قاتل سر از حیا

این شرط مهربانی و تحقیق دوستی است — کز بهر دوستان بری از دشمنان جفا

خاصان حق همیشه بلیت کشیده اند — هم بیشتر عنایت و هم بیشتر عنا

کس را چه زور و زهره که وصف علی کند — جبار در مناقب او گفت هل اتی

زور آزمای قلعهٔ خیبر که دست او — در یکدگر شکست ببازوی لافتی

شیر خدا و صفدر میدان و بحر جود — جان بخش در نماز و جهان سوز در غزا

دیباچهٔ مروت و سلطان معرفت — لشکر کش فتوت و سردار اتقیا

فردا که هر کسی بشفیعی زنند دست — مائیم و دست و دامن معصوم مرتضی

پیغمبر آفتاب منیر است در جهان — وینان ستارگان بزرگند و مقتدا

یا رب بنسل طاهر اولاد فاطمه — یا رب بخون پاک شهیدان کربلا

یا رب بصدق سینهٔ پیران راست رو — یا رب بآب دیدهٔ مردان آشنا

دلهای خسته را ز کرم مرهمی فرست — ای اسم اعظمت در گنجینهٔ شفا

گر خلق تکیه بر عمل خویش کرده اند — ما را بس است رحمت و فضل تو متکا

یا رب خلاف امر تو بسیار کرده ایم — امید هست از کرمت عفو ما مضی

چشم گناهگار بود بر خطای خویش — ما را ز غایت کرمت چشم بر عطا

در کوه و دشت هر سبزی صوفیی بدی
گر هیچ سرو پسندیدی صوف بی صفا

پهلوی تن ضعیف کند پشت دل قوی
صیدی که در ریاض ریاضت کند چرا

گر بر وجود عاشق صادق زنند تیغ
گویند بکشش که بال سبیل ست و جان خدا

ما را بنوشد از روی دشمن امید نیست
وز دوست دوست گر همه زهر ست مرحبا

چون شادمانی و غم دنیا مقیم نیست
فرعون کامران به و ایوب مبتلا

امثال ما به تنگی و سختی بمرده اند
ما خود چه لا نقیم تشریف اولیا

غم نیست زخم خورده راه خدای را
دردی چه خوش بود که حبیبش کند دوا

مابین آسمان و زمین جای عیش نیست
یکدانه چون جهد ز میان دو آسیا

عمرت برفت و چاره کاری نساختی
اکنون که چاره نیست به بیچارگی بیا

کردار نیک و بد بقیامت قرین تست
آن اختیار کن که توان دیدنش لقا

تا هیچ دانه نفشانی بغیر کرم
تا هیچ مایه نستانی بجز بها

نااهل را نصیحت سعدی چنانکه هست
گفتیم اگر بسمع تفاوت کند عمی

گوئی کدام سنگدل این پند نشنود
بر کوه خوان که باز بگوش آیدت صدا

فی مدح صاحب الشهید علاء الدین جوینی

اگر مطالعه خواهد کسی بهشت برین را
بیا مطالعه کن گو بهار روی زمین را

شگفت نیست گر از طین بدر کند گل نسرین
همان که صورت آدم کند سلاله طین را

حکیم بار خدائی که صورت گل خندان
درون غنچه ببندد چو در مشیمه جنین را

سزد که روی عبادت نهند بر در حکمش
مصوری که درون رحم نگاشت جبین را

١٥

شروع فکر من اندر بیان خاصیت او / تکلف است که حاجت به تشریح نیست یقین را
هلال اگر بنماید کسی بدیع نباشد / چه حاجت است که بنماید آفتاب مبین را
درین حدیقه که بلبل زبان نطق ندارد / تو شوخ دیده مگس بین که بر گرفته طنین را
ثریا رسیده بجای کلاه گوشه قدرت / که دست همت بران پایه آسمان برین را
گر اشتیاق نویسم بوصف راست نیاید / چنان محب و مریدم که تشنه ماء معین را
بخاک پای تو گفتم عبیر عنبر اذفر / گران زبان که ندانستم از یسار یمین را
برای حاجت دنیا طمع بخلق نبردم / که تنگ چشم تحمل کند عذاب مهین را
تو قدر فضل شناسی که آیات فضلی و دانش / شبه فروش چه داند بهای در ثمین را
نگاهدار توفیت خدای باد که هرگز / به از خدای نه بینی نگاهدار و معین را
مضاجع پدرانت غریق باد برحمت / که چون تو عاقل هشیار پرورند بنین را
در سخن بیت و مصرع چنان لطیف نبندم / که شاید اهل معانی که در دخود کند این را
بخور ببخش که دنیا بهیچ کار نشاید / جز آنچه پیش فرستند روز باز پسین را

حرف التاء فی الموعظة والنصیحة

ایها الناس جهان جای تن آسانی نیست / مرد دانا بجهان داشتن ارزانی نیست
خفتگان را خبر از زمزمهٔ مرغ سحر / حیوان را خبر از عالم انسانی نیست
داروی تربیت از پیر طریقت بستان / کادمی را بتر از علت نادانی نیست
روی اگر چند پریچهره و زیبا باشد / نتوان دید در آئینه که نورانی نیست
شب مردان خدا روز جهان افروز است / روشنان را بحقیقت شب ظلمانی نیست

ایضاً فی الموعظة والنصیحة

خوش است عمر دریغا که جاودانی نیست — بس اعتماد برین پنج روز فانی نیست

درخت قد صنوبر خرام انسانرا — مدام رونق نوباوهٔ جوانی نیست

گلیست خرم و خندان و تازه و خوشبوی — ولی امید ثباتش چنانکه دانی نیست

دوام پرورش اندر کنار مادر دهر — طمع مکن که درو بوی مهربانی نیست

مباش غره و غافل چو هیش سر در پیش — که در طبیعت این گرگ گله بانی نیست

چه حاجتست عیان را باستماع و بیان — که بیوفائی دور فلک نهانی نیست

کدام باد بهاری وزید در آفاق — که باز در عقبش آفت خزانی نیست

اگر ممالک روی زمین بدست آری — بهای دولت یکذره زندگانی نیست

دل ای رفیق برین کاروانسرای مبند — که خانه ساختن آئین کاروانی نیست

اگر جهان همه کامست و دشمن اندر پی — بدوستی که جهان جای کامرانی نیست

چو هست پرست بصورت چنان شدی مشغول — که دیگرت خبر از لذت معانی نیست

جهان ز دست بداوند دوستان خدا — که پای بند غنا را جز این جهانی نیست

نگاهدار زبان تا بدوزخت نبرند — که از زبان بتر اندر جهان زیانی نیست

عمل بیار و علم برکش که مرد آنرا — رهی سلیم‌تر از کوی بی‌نشانی نیست

طریق حق رو و هرجا که خواهی باش — که کنج خلوت صاحبدلان مکانی نیست

کف نیاز بدرگاه بی‌نیاز برآر — که کار مرد خدا جز خدای خوانی نیست

مخور ز چوبی ادبان کاه و تحفه کاینانرا — امید خرمن اقبال آن جهانی نیست

۴

بخاک در مرو ای آدمی بنخوت و ناز	که زیر پای تو همچون تو آدمی زادست
جهان بر آب نهادست و عاقلان دانند	که روی آب نه جای قرار و بنیادست
رضا بحکم قضا اختیار کن سعدی	که هر که بندهٔ حق شد ز خلق آزادست

فی صفت الربیع

علم دولت نوروز بصحرا برخاست	لشکر زحمت سرما ز سر ما برخاست
تا ربایند کلهٔ قاقم برف از سر کوه	یزک تابش خورشید بیغما برخاست
بر عروسان چمن بست صبا هر گهری	که بغواصی ابر از دل دریا برخاست
این چه بوئیست که از جانب خلخ بدمید	وین چه بادست که از جانب صحرا برخاست
چه هوائیست که خلدش بتحیر بنشست	چه زمینیست که چرخش بتولا برخاست
طارم اخضر از عکس چمن احمر گشت	بسکه از طرف چمن لؤلؤی لالا برخاست
موسم نغمهٔ چنگست که در بزم صبوح	بلبلان را ز چمن ناله و غوغا برخاست
بوی آلودگی از خرقهٔ صوفی آمد	شور دیوانگی از سینهٔ دانا برخاست
از زمین نالهٔ عشاق بگردون برسید	وز ثری نالهٔ مستان بثریا برخاست
بسکه خوبان بتفرج سوی صحرا رفتند	الغیاث از چمن و گلبن و حمرا برخاست
عاشق امروز بذوقی بتماشا بنشست	که دل زاهد از اندیشهٔ فردا برخاست
هر کجا طلعت خورشید رخی سایه فکند	بیدلی خسته کمربسته چو جوزا برخاست
هر کجا سرو قدی چهره چو یوسف بنمود	عاشقی سوخته خرمن چو زلیخا برخاست
هر کسی را هوس روی گلی در سر شد	هر که این ولوله از بلبل تنها برخاست

فی الموعظه

۱۸

چرا ز حال قیامت دمی نیندیشی ... که حال بی‌خبران سخت زار خواهد بود
بهشت می‌طلبی از گنه بپرهیزی ... بهشت منزل پرهیزگار خواهد بود
گذر ز باطل و مردانه حق‌پرستی کن ... ز حق‌پرستی بهتر چه کار خواهد بود
بباز چاره رفتن چو رهروان رفتند ... که سعدی از تو سخن یادگار خواهد بود
بقطره قطره حرامت عذاب خواهد داد ... بذره ذره حلالت شمار خواهد بود

فی التنبیه

روزی که زیر خاک تن ما نهان شود ... و آنها که کرده‌ایم یکایک عیان شود
یا رب بفضل خویش ببخشای بنده را ... آندم که عازم سفر آن جهان شود
بیچاره آدمی که اگر خود هزار سال ... مهلت بیابد از اجل و کامران شود
هم عاقبت چو نوبت رفتن بدو رسد ... با صد هزار حسرت از آنجا روان شود
فریاد از آن زمان که تن نازنین ما ... بر بستر هوان فتد و ناتوان شود
اصحاب را چو واقعه ما خبر کنند ... هر دم کسی برسم عیادت روان شود
وانکس که مشفق است و دلش مهربان ما ... در جستن دوا پی این و آن شود
وانگه که چشم بر رخ ما افگند طبیب ... در حال ما چو فکر کند بدگمان شود
گوید فلان شراب طلب کن که سود نیست ... ما را بدان امید بسی در زیان شود
شاید که یک دو روز دگر مانده عمر ما ... وان یک دو روز بر سر سود و زیان شود
یاران و دوستان همه در فکر عاقبت ... کاحوال بر چگونه و حال از چه سان شود
تا آن زمان که چهره بگردد ز حال خویش ... وان رنگ ارغوانی ما زعفران شود
وان رنج در وجود بنوعی اثر کند ... کز لاغری بسان یکی ریسمان شود

وان همسر عزیز که از وعده دست داشت
میراث گیر گم خسرو آید بجستجوی
نامی ز ما بماند و اجزاے ناتمام
وانگه که چند سال برین حال بگذرد
وان صورت لطیف شود جمله زیر خاک
از خاک گورخانه ما خشتها نهند
وز دور روزگار بما بگذرد بسے
تا روز رستخیز که اصناف خلق را
حکم خداے عز و جل کائنات را
از گفتن و شنیدن و از کرده‌های بد
میزان عدل نصب کنند از برای خلق
هرکس نگه کند به بد و نیک خویشتن
بندند باز بر سر دوزخ پل صراط
وانکس که از صراط بلرزید پای او
اشرار را حرارت دوزخ کند قبول
بس روی همچو ماه ز خجلت شود سیاه
بس شخص بینوا که ورا از علو قدر
بس پیر مستمند که در گلشن مراد
مسکین اسیر نفس و هوا کاندران مقام

خواهد که باز بسته عقد فلان شود
بس گفتگوی بر سر باغ و دکان شود
در زیر خاک با غم و حسرت نهان شود
آن نام نیز گم شود و بی نشان شود
وان جسم زور مند همی استخوان شود
وان خاک خشت و شکل گل گران شود
گاهی شود بهار و دگر گه خزان شود
تنها ز بهر عرض قرین روان شود
در فصل هر فصیله بکلی روان شود
در موقف محاسبه یکیک عیان شود
یکسر سبک برآید و یکسر گران شود
آنجا یکی غمین و یکے شادمان شود
هرکس ز و گذشت مقیم جنان شود
در خواری و عذاب ابد جاودان شود
واحرار را عنایت حق سایبان شود
بس قد همچو تیر ز هیبت کمان شود
عشرت سرای جنت اعلا مکان شود
بوی بهشت بشنود و نوجوان شود
با صد هزار غصه قرین هوان شود

سر چیست تا بطاعت او بر زمین نهیم / جان در رهش دریغ نباشد نثار کرد
ای قطرهٔ منی سر بیچارگی بنه / کابلیس را غرور منی خاکسار کرد
بخشنده‌ای که سابقهٔ فضل و رحمتش / ما را بحسن عاقبت امیدوار کرد
پرهیزگار باش که دادار آسمان / فردوس جای مردم پرهیزگار کرد
نابرده رنج گنج میسر نمی‌شود / مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد
هر کو عمل نکرد و عنایت امید داشت / دانه نکشت ابله و دخل انتظار کرد
دنیا که جسر آخرتش خواند مصطفی / جای نشست نیست بباید قرار کرد
دار القرار خانهٔ جاوید آدمی ست / این جای رفتن ست نشاید قرار کرد
چند استخوان که هاون دوران روزگار / خرد و چنان بکوفت که خاکش غبار کرد
ظالم بمرد و قاعدهٔ زشت از و بماند / عادل برفت و نام نکو اختیار کرد
عیسی بعزلت از همه عالم کناره جست / قارون ز دین برآمد و دنیا قرار کرد
مجنون بس آرزوی دل اندر کنار کرد / بازی رکیک بود که موشی شکار کرد
ما اعتماد بر کرم مستعان کنیم / کان تکیه باد بود که بر مستعار کرد
بعد از خدای هر چه پرستند هیچ نیست / بی‌دولت آنکه بر همه هیچ اختیار کرد
دین کوی دولتست که هر دون نمی‌برد / الا کسیکه در ازلش بختیار کرد
بیچاره آدمی چه تواند بسعی کرد / چون هر چه بود نیست قضا کردگار کرد
او پادشاه و بنده و نیک و بد آفرید / بدبخت و نیکبخت و گرامی و خوار کرد
سعدی بهر نفس که برآورد در سحر / چون صبح در بسیط زمین انتشار کرد
هر بنده که خاتم دولت بنام اوست / در گوش دل نصیحت او گوشوار کرد

فتاد اندرین خاکی ز ابر بخشش قطره
امید رحمت آری خصوص آنرا که در خاطر
محمد کز ثنای فضل و بر خاک هر خاطر
چو دولت باید م تحمید ذات مصطفی گو بهم
زبان او کش ای سعدی ز شرح علم او گفتن
اگر تو حکمت آموزی بدیوان محمد رو
ز فقر جاه و الی رت و صاحب باد و نباشد

بد و فرما بفضل خویش تا آن قطره یم گردد
ثنای سید مرسل نبی محترم گردد
که با بر قطره و حال دریای نعم گردد
که در دریوزه صوفی گرد اصحاب کرم گردد
تو در علمش چه دانی باش تا فردا علم گردد
که با جهل آن بود کو خود بدانش بو الحکم گردد
هر آن در ویش صاحب دل کزین محتشم گردد

در موعظه و مدح مجد الدین رومی

جهان بر آب نهاده است و زندگی بر باد
جهان نماند و خرم روان آدمیی
سرای دولت باقی نعیم آخرتست
کدام عیش درین بوستان که باد اجل
حیات عاریتی خانه ایست در ره سیل
بسی بر آید و بی ما فرو شود خورشید
برانچه میگذرد دل منه که دجله بسی
گرت ز دست بر آید چو نخل باش کریم
بسی بدیده حسرت ز پس نگاه کنند
وجود خلق بدل میکنند ورنه زمین

غلام همت آنم که دل برو ننهاد
که باز ماند از و در جهان بنیکی یاد
زمین بخت نگه کن چو می نهی بنیاد
همی بر آورد از بیخ قامت شمشاد
چراغ عمر نهاده است بر دریچه باد
بهار گاه خزان باشد و گهی مرداد
پس از خلیفه بخواهد گذشت در بغداد
ورت ز دست نخیزد چو سرو باش آزاد
کسی که برگ قیامت ز پیش نفرستاد
جهان و لایت کیخسرو ست و ملک قباد

ما بدانی که بدل نقطه پا بر جا بود | همچو پرگار بگردید و لبر باز آمد
وه که چون تشنه دیدار عزیزان بود | گوییا آب بیابانش بجگر باز آمد
خاک شیراز همیشه گل سیراب دهد | لاجرم بلبل خوشگوی دگر باز آمد
حالش از شام بشیراز بخسرو ماند | که باندیشه شیرین و شکر باز آمد
بو العجب بود که قبضی بمرادی برسید | فلک خیره کش از جور نگر باز آمد
وختر بکر ضمیرش بهتی پس ازین | جور بیگانه نبیند چو پدر باز آمد
زین چراغ و سه خرمهره که در سکه اوست | خاصه اکنون که بدرهای گهر باز آمد
چون مسلم نشدش ملک هنر جای ندید | بگدائی بدر اهل هنر باز آمد

مدح الصاحب شمس الدین حسین

احمد الله تعالی که علی رغم حسود | خیل باز آمد و خیرش بنواحی مقصود
مطرب از مشغله کوس بشارت چه زند | زهره با بیتی امروز که بنواز دعود
صبح امروز خدایا چه مبارک بدمید | که همی از نفسش بوی عبیر آید و عود
سجع الدهر بتبشیر قلوب الآمال | سجع الطیر بتبشیر حصول المقصود
رحمت بار خدائی که لطیف است و کریم | کرم بنده نوازی که رحیمست و ودود
گر کسی شکرگذاری کند این نعمت را | نتواند که همه عمر برآید ز سجود
خبر آورد مبشر که ز بطنان عراق | وفد منصور همی آید و رفد محمود
فارس را فتحی از غیب فرستاد خدا | بار سایان را ظلی بسر آمد ممدود
شمس دین سایه آفاق جمال الاسلام | صدر دیوان و سر خیل و سپهدار جنود

صدر دیوان ممالک بتو آراسته باد / بد سگالان ترا عاقبت نامحمود
بر روان پدر و مادر و اسلاف تو باد / مدد رحمت ایزد و عدد ریگ زرود

فی مدح سلجوق شاه

چه نیکبخت کسانی که اهل شیرازند / که زیر بال همای بلند پروازند
بروزگار همایون خسرو عادل / که گرگ و میش بدوران او بهم آوازند
مظفر الدین سلجوق شاه کز عدلش / روان تکله و بوبکر سعد بینا زند
خدایرا بتو بر خلق نعمتیست چنان / کز و بشکر دگر نعمتش نپردازند
سزای خصم تو گیتی و هر که سنگ خلاف / از آسمان بسر خویشتن بیندازند
بلاغت ید بیضای موسی عمران / بکید سحر چه ماند که ساحران سازند
دعای صالح و صادق رفیق جان تو باد / که اهل فارس بصدق و صلاح ممتازند

ایضاً فی مدح الصاحب علاء الدین جوینی

کدام باغ بدیدار دوستان ماند / کسی بهشت نگوید ببوستان ماند
درخت قامت سیمین برت مگر طوبی است / که هیچ سرو ندیدم که این بدان ماند
گل دو روی بیکروی با تو دعوی کرد / دگر رخش ز خجالت بزعفران ماند
کجاست آنکه بانگشت مینمود هلال / که ابروان تو انگشت بر دهان ماند
هر آنکه روی تو بیند برابر خورشید / میان رویت خورشید در گمان ماند
عجب مدار که تا زنده ام محب توام / که تا بزیر زمینم بر استخوان ماند

جهان نماند و اقبال روزگار تو باد — که نام نیک تو باقیست تا جهان ماند
علی الخصوص که سعدی بجال مدح تو یافت — حقیقتی ست که ذکرش مع الزمان ماند
تو نیز غایت امکان از و دریغ مدار — که آن نماند و این ذکر جاودان ماند
برغم دشمن بدگو دراز عمر بمان — که دزد دوست ندارد که پاسبان ماند

حرف الراء فی صفة الربیع

۴

بامدادان که تفاوت نکند لیل و نهار — خوش بود دامن صحرا و تماشای بهار
صوفی از صومعه گو خیمه بزن در گلزار — وقت آن نیست که در خانه نشینی بیکار
کوه و دریا و درختان همه در تسبیح اند — نه همه مستمعان فهم کنند این اسرار
بلبلان وقت گل آمد که بنالند از شوق — نه کم از بلبل مستی تو بنال ای هشیار
آفرینش همه تنبیه خداوند دلست — دل ندارد که ندارد بخداوند اقرار
اینهمه نقش عجب بر در و دیوار وجود — هر که فکرت نکند نقش بود بر دیوار
خبرت هست که مرغان چمن میگویند — کاخر ای خفته سر از بالش غفلت بردار
هر که امروز نه بیند اثر قدرت او — غالب آنست که فرداش نه بیند دیدار
تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش — حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار
که تواند که دهد میوهٔ رنگین از چوب — یا که داند که برآرد گل صدبرگ از خار
وقت آنست که داماد گل از حجلهٔ غیب — بدر آید که درختان همه کردند نثار
آدمی زاده اگر در طرب آید چه عجب — سرو در باغ برقص آمده و بید و چنار
باش تا غنچهٔ سیراب دهن باز کند — بامدادان چو سر نافهٔ آهوی تتار

چشمه از سنگ برون آرد و باران از میغ
انگبین از مگس نحل و در از دریا بار

گرچه بسیار بگفتیم در این باب سخن
اندکی پیش نگفتیم هنوز از بسیار

تا قیامت سخن اندر کرم و رحمت او
همه گویند یکی گفته نیاید ز هزار

آن که باشد که نبندد کمر طاعت او
جای آنست که کافر بگشاید زنار

نعمت بارخدایا ز عدد بیرون ست
شکر انعام تو هرگز نکند شکرگزار

این همه پرده که بر کرده ما میپوشی
گر بتقصیر بگیری نگذاری دیار

ناامید از در لطف تو کجا شاید رفت
تاب قهر تو نداریم خدایا زنهار

فعلهائی که ز ما دیدی و نپسندیدی
بخداوندی خود پرده بپوش ای ستار

سعدیا راست روان گوی سعادت بردند
راستی کن که بمنزل نرسد کجرفتار

حیف از عمر گرانمایه که در لهو برفت
یارب از هرچه خطا رفت هزار استغفار

درد پنهان بتو گوئیم که خداوندی
یا نگوئیم که تو خود مطلعی بر اسرار

در مدح الجیاتو

بس بگردید و بگردد روزگار
دل بدنیا درنبندد هوشیار

ایکه دستت میرسد کاری بکن
پیش ازان کز تو نیاید هیچ کار

اینکه در شهنامه ها آورده اند
رستم و اسکندر و اسفندیار

تا بدانند این خداوندان ملک
کز بسی خلق ست دنیا یادگار

اینهمه رفتند و مای شوخ چشم
هیچ نگرفتیم از ایشان اعتبار

ایکه وقتی نطفه بودی در شکم
وقت دیگر طفل بودی شیرخوار

لطف او لطفیست بیرون از حساب / فضل او فضلیست افزون از شمار

گر بهر مویی زبانی باشدت / شکر یک نعمت نگویی از هزار

نام نیک رفتگان ضایع مکن / تا بماند نام نیکت برقرار

ملکیانان را نشاید روز و شب / گاهی اندر خمر و گاهی در خمار

کام مسکینان و درویشان برآر / تا همه کامت برآرد کردگار

با غریبان لطف بی اندازه کن / تا برند نام نیکی در دیار

زور بازو داری و شمشیر تیز / گر جهان لشکر بگیرد غم مدار

از درون خستگان پرهیز کن / وز دعای مردم پرهیزگار

منجنیق آه مظلومان بصبح / سخت گیرد ظالمان را در حصار

با بدان بد باش و با نیکان نکو / جای گل گل باش و جای خار خار

دیو با مردم نیامیزد مترس / بل بترس از مردمان دیوسار

هرکه دد یا مردم بد پرورد / دیر و زود از جان برآرندش دمار

با بدان چندانکه نیکویی کنی / قتل مار افسون نباشد جز بمار

اینکه داری چشم عقل و گوش هوش / پند من در گوش کن چون گوشوار

نشکند عهد من الا سنگدل / نشنود قول من الا بختیار

پادشاهان را ثنا گویند و مدح / من دعایی میکنم درویش وار

سعدیا چندانکه میدانی بگو / حق نشاید گفتن الا آشکار

هر کرا خوف و طمع در کار نیست / از ختا باکش نباشد وز تتار

دولت نوئین اعظم شهریار / باد تا باشد بقای روزگار

دگر به بلای کسی گرفتار مباش ــ گناه نیست که بر خود گرفته دشوار

هر آنکه میوهٔ شیرین بدست می افتد ــ چرا نشاند بیخی که تلخی آرد بار

مثال گردن آزادگان و چنبر عشق ــ همان مثال پیاده است و کمند سوار

مرا رفیق بباید که بار بر گیرد ــ نه صاحبی که من از وی کنم تحمل بار

اگر بشرط وفا دوستی بجا آرد ــ وگرنه دوست بدارد تو نیز دست بدار

چو دوست جور کند بر من و جفا گوید ــ میان دوست چه فرق و دشمن خونخوار

اگر زمین تو بوسد که خاک پای توام ــ مباش غره که بازیت میدهد عیار

اگرت سلام کند دانه می نهد صیاد ــ ورت نماز برد کیسه میبرد طرار

باعتماد وفا نقد عمر صرف مکن ــ که عنقریب تو بی زر شوی و او بیزار

براحت نفسی رنج پایدار مجوی ــ شب شراب نیرزد ببامداد خمار

باو دل همه کاری تحمل اولیتر ــ بکن وگرنه پشیمان شوی در آخر کار

میان بطاعت و اخلاص و بندگی بستن ــ چه پیش خلق بخدمت چه پیش بت زنار

زمام عقل بدست هوای نفس مده ــ که گرد عشق نگردند مردم هشیار

من آزموده ام این رنج و دیده این سختی ــ ز ریسمان متنفر بود گزیده مار

چو دیده دید و دل از دست رفت و چاره نماند ــ نه دل ز مهر شکیبد نه دیده از دیدار

طریق معرفت نیست بخلاف و لے ــ بگوش عشق موافق نیاید این گفتار

پیاده مرد کمند سوار نیست ولیک ــ چو اوفتاد بباید دویدنش ناچار

شبی دراز درین فکر تا بوقت سحر ــ نشسته بودم و با نفس خویش پیکار

که چند ازین طلب شهوت هوا و هوس ــ چو کودکان و زنان رنگ و بوی و نقش و نگار

تراکه مالک دنیا نیست سعدی / طریق نیست مگر زهد مالک دینار

ازین سخن بگذشتیم و یک غزل باقی ست / تو خوش حدیث کنی سعد یا بیا و بیار

تجدید مطلع

کجا همی رود آن شاهد شکرگفتار / چرا همی نکند بر دو چشم من رفتار

بآفتاب نماند مگر بیک معنی / که در تأمل او خیره میشود ابصار

نظر در آینهٔ روی عالم افروزش / مثال صیقل از آینه میبرد زنگار

برات خوبی و منشور لطف و زیبائی / نبشته بر گل رویش بخط سبز غبار

لبش نه انم و خدش چگونه وصف کنم / که این چو دانهٔ نار است و آن چو شعلهٔ نار

چو در محاوره آید زبان شیرینش / کجا شدند تماشاکنان شیرین کار

نسیم صبح براندام نازکش بگذشت / چو بازگشت بپستان بریخت برگ بهار

متابع تو ام ای دوست گر نداری ننگ / مطاوع تو ام ای یار گر نداری عار

تو در کمند من آئی کدام دولت و بخت / من از تو روی بپیچم کدام صبر و قرار

حدیث عشق تو با کس نمیتوانم گفت / که غیرتم نگذارد که بشنوند اغیار

همیشه در دل من هر گه آمدی و شدی / تو برگذشتی و نگذشت بعد ازان بیار

تو از سر من و از جان من عزیزتری / بخیلم ار نکنم سر فدا و جان ایثار

اگر ملول شوی حاکمی و فرمان ده / وگر قبول کنی بنده ایم و خدمتگار

حلال نیست محبت مگر کسانی را / که دوستی بقیامت برند سعدی وار

حکایت انیمه گفتیم و همچنان باقی ست / هنوز باز نکردیم دوری از طومار

حرف الزاء

دگر بجلوهٔ طاوس شوخی کردم / بچشم نقص ببینند اهل استبصار
که من بجلوه گری پای زشت میپوشم / نه پر و بال نگارین همی کنم اظهار
بشوق صیرفیان در حکیم را آن به / که بر محک نزند سیم ناتمام عیار
هنر نمودن اگر نیز هست لایق نیست / که خود عبیر بگوید چه حاجت عطار
برای ختم سخن دست بر دعا دارم / امید وار قبول از مهیمن غفار
همیشه تا که فلک را بود تقلب دور / همیشه تا که زمین را بود ثبات وقرار
ثبات عمر تو باد و دوام عافیتت / نگاه داشته از نائبات لیل ونهار
تو حاکم همه آفاق و آنکه حاکم تست / ز تخت و بخت و جوانی و عمر برخوردار

خطاب بدل و تذکر حقیقت منزل خویش

ای دل بکام خویش جهان را تو دیده گیر / در وی هزار سال چو نوح آرمیده گیر
بستان و باغ ساخته گیر اندر و بسی / ایوان و قصر سر بفلک بر کشیده گیر
با دوستان مشفق و یاران مهربان / بنشسته و شراب صبوح چشیده گیر
هر نعمتی که هست بعالم تو خورده ان / هر لذتی که هست سراسر چشیده گیر
چون پادشاه عدل ابر تخت سلطنت / صد جامهٔ حریر بدولت دریده گیر
هر گنج و هر خزانه که شاهان نهاده اند / آن گنج و آن خزانه بچنگ آوریده گیر
هر بنده که هست به بلغار و هند و روم / آن بنده را بسیم و زر خود خریده گیر
هر ماهرو که هست در ایام روزگار / آنرا بناز در بر خود آوریده گیر
آواز عود و بربط و نای و سرود چنگ / آن طنطنه که مثنوی هم شنیده گیر

۳۰

اگر ز مدت عمر آنچه هست دریابی
وگرنه آنچه بغفلت گذشت ناید باز

چنان مکن که به بیچارگی شوی باقی
کنون که چاره بدست است چاره بساز

ز عمرت آنچه ببازیچه رفت و ضایع شد
گرت دریغ نیاید بقیت اندر باز

چه روزها که بشب رفت در هوا و هوس
شبی بروز کن آخر بذکر و شکر و نماز

مگو شبی بعبادت چگونه روز کنی
که دوست را بنماید شب وصال دراز

خدای عز و جل غیب دان و مطلعست
گرش بلند بخوانی ورش بخفیه و راز

برآر دست تضرع ببار اشک ندم
ز بی نیاز بخواه آنچه بایدت نیاز

سر امید فرود آر و روی عجز بمال
بر آستان خداوندگار بنده نواز

به نیک مردان یارب که دست فضل بپا
ببند بر همه عالم خصوص بر شیراز

حروف الشین فی النصیحة

صاحبا عمر عزیز است غنیمت دانش
گوی خیری که توانی ببر از میدانش

چیست دوران ریاست که فلک با همه قدر
حاصل آنست که دائم نبود دورانش

آن خداییست تعالی ملک الملک قدیم
که تغیر نکند ملکت جاویدانش

جای گریست برین عمر که چون غنچه گل
پنج روزست بقای دهن خندانش

داعی شیر بادر ندهد مادر دهر
تا بدندان بشد و پاره جگر پستانش

مقبل امروز کند داروی دل خویش دوا
که پس از مرگ میسر نشود درمانش

هر که دانه نفشاند بزمستان در خاک
ناامیدی برد از دخل بتابستانش

دست در دامن مردان زن و اندیشه مکن
هر که با نوح نشیند چه غم از طوفانش

چنان شده ست که دیگر امید خیر نماند — مگر بعفو خداوند منعم متعال

نه آفتاب وجود ضعیف ایشان را — که آفتاب فلک را ضرورتست زوال

کنون هوای اهل سپهر و کبوتر نفس — که دست جور زمانه نه پر گذاشت نه بال

چنان شدم که بانگشت مینمایندم — نماز شام که بربام میروم چو هلال

بزرگ دار خدایا بحق مردانی — که عارفان جمیلند و عاشقان جمال

مبارزان طریقت که نفس بشکستند — بزور بازوی تقوی وللحرب جال

یقدسون له بالخفی والاعلان — یسبحون له بالغدو والآصال

مرا و نفس خداوندا زین سرای غرور — که صبر پیش گرفتند تا بوقت مجال

قفا خورند و ملامت کشند و خوش باشند — شب فراق بامید بامداد وصال

ببر سینه این دوستان علی التفصیل — که دستگیری و رحمت کنی علی الاجمال

ربی نمیبرم و چاره نمیدانم — بجز محبت مردان مستقیم احوال

مرا بصحبت نیکان امید بسیارست — که مایه و ران رحمتی کنند بر بطال

بود که صدرنشینان بارگاه قبول — نظر کنند به بیچارگان صف نعال

توقع ست ز انعام دائم المعروف — ز بهر آن که نه امروز میکنند افضال

همیشه در کرمش بوده ایم و در نعمش — از آستان مربی کجا روند اطفال

سوال نیست مگر بر خزانه کرمش — سوال نیز چه حاجت که عالمست بحال

من آن ظلوم جهولم که هم تو فرمودی — چه آید از ضعفا ای کریم و ز جهال

مرا تحمل باری چگونه دست دهد — که آسمان و زمین بر نتافتند و جبال

ختام عمر خدایا بفضل و رحمت خویش — بخیر کن که همین ست غایة الامال

مرا و خار مغیلان بحال خود بگذار | که دل نمیرود ای ساربان ازین منزل
شتر بجهد و جفا بر نمیتواند برخاست | که بار عشق تحمل نمیکند محمل
بخون سعدی اگر تشنهٔ حلالت باد | که در شریعت ما حکم نیست بر قاتل
تو گوش هوش نکردی که دوش میگفتم | ز روزگار مخالف شکایتی با دل
کز آب حسرتم از سر گذشت و پای خلاص | باستعانت دستی توان کشید از گل
چه گفت گفت نداشته که هشیاران | چه گفته اند که از مقبلان شوی مقبل
تو آن نه که بهر درد سر فرود آید | نه جای همت عالی ست پایه نازل
پناه میبرم از جهل عالمی بخدای | که عالمست بمقدار خویشتن جاهل
نظر بعالم صورت مکن که طایفهٔ | بچشم خلق عزیزند و از خدای خجل
کسان درخت نشانند و دانه افشانند | بشرط آنکه ببینند فرعی قابل
بهیچ خلق نباید که قصه پردازی | مگر بصاحب دیوان عالم عادل
نه زان سبب که مجالی و منصبی دارد | بدین قدر نتوان گفت مرد را فاضل
ازان سبب که دل و دست جود او باشد | چو ابر بر همه عالم برحمت شامل
زبسکه اهل هنر را به برگ کرد و نواخت | کسی نماند که هر ناقصی شود کامل
مثال قطرهٔ باران و ابر آزاری | که کرد هر صدفی را بلولوی حامل
سپهر منصب و تمکین علای دولت و دین | سحاب رافت و باران رحمت وابل
که در فضائل و جای حیرتست و وقوف | که هر کدام یکی را بیان کند قابل
خبر بنقل شنیدیم و مخبرش دیدیم | ورای آنکه ازو نقل میکند ناقل
کف کریم و عطای عمیم او نه عجب | که ذکر حاتم و امثال او کند باطل

حاصل لهو و لعب دنیا چیست
جای دیگر نعیم با رضای
حیف بر خویشتن کند نادان
نه تو بار آمدی که باز آورد
غرقه را تا یکی بگیر و درست
تا نگوید انا الذی لسعی
بندگان سر کشند و باز آیند
همه شمعند پیش این خورشید
لاجرم چون سطاره راست بود
فکر من چیست پیش همت او
زحل و مشتری چنان نگرند
که یکی زازین نگاه کند
سعدیا قصه ختم کن بدعا
دوستانت چو بوستان بادند
همه کامی و دوستی دارد
دشمنت خود مباد و گر باشد

نام زشت و خمار و جنگ و جدل
چشمه سلسبیل و جوی عسل
زخم بر خویشتن زند منبل
حسن توفیقت از خطا و زلل
نتواند بر آمدن ز وحل
ای برادر هو الذی یقبل
دست اقبال سیف دین دل
همه پروانه گرد این مشعل
نتواند که کج رود جدول
نخل کوته بود بپای جبل
پایهٔ قدرت ای بزرگ محل
بتامل بمشتری و زحل
ان خیر الکلام قل و دل
دشمنانت ز بیخ مستاصل
چه دعا گویمت ای امیر اجل
دیده بر دوخته به تیر اجل

فی مدح اتابک ابو

بسی صورت بگردید ست عالم
ازین صورت بگردد عاقبت هم

سخن شیرین بود پیر کهن را — ندانم بشنود تو بین اعظم
جهان سالار عادل اتابکیا تو — سپهدار عراق و ترک و دیلم
که روز بر تخت کیانی — فریدونست و روز رزم رستم
چنین پند از پدر نشنیده باشی — الا گر هوشیاری بشنو از عم
چو یزدانت مکرم کرد و مخصوص — چنان بزی در میان خلق عالم
که گر وقتی مکان پادشاهیست — نباشد همچنان باشی مکرم
نه هر کس حق تواند گفت گستاخ — سخن ملکیست سعدی را مسلم
مقامات از دو بیرون نیست فردا — بهشت جاودانی یا جهنم
مدامت بخت و دولت همنشین باد — بدولت شادمان از بخت خرم
بدست راست قید باز اشهب — بدست چپ عنان خنگ ادهم
سر سالت مبارک باد و میمون — سعادت همره و اقبال همدم
محرم بر حسود ملک و جاهت — که ماند زنده تا دیگر محرم

ایضاً

خدای را چه توان گفت شکر فضل و کرم — بدین کرم که دگر باره کرد بر عالم
بدور دولت سلجوق شاه سلغرشاه — خدایگان معظم اتابک اعظم
سر ملوک جهان پادشاه روی زمین — خلیفه پدر و عم باتفاق امم
زمین فارس دگر قدر آسمان دارد — بماه طلعت شاه و ستارگان حشم
یکی بحضرت او داغ خادمی بر روی — یکی بخدمت او دست بندگی بر هم

۳۵

به دولت همه آفتاوگان بلند شدند چو آفتاب که بر آسمان برد شبنم
مگر کمینه اجا و هندگان سعد که سعیش از همه بیش ست و خطش از همه کم
همیشه خیر تست باد و چیر باد که خلق نبوده اند در ایام کس چنین خرم
سری مباد که بر خاک بندگی تو نیست وگر بود بسر نیزه باد چون پرچم

ایضاً

این منتی بر اهل زمین بود ز آسمان وین رحمت خدای جهان بود بر جهان
تا گرد نای روی زمین منتشر شدند گردن نهاده بر خط فرمان این خان
اقصای بر و بحر بتایید عدل او آمد ز تیغ حادثه دو باره امان
بوی چمن برآمد و برف جبل گداخت گل با شکفتن آمد و بلبل بوستان
آن دور شد که ناخن درنده تیز بود وان روزگار رفت که گرگی کند شبان
بر بقعه که چشم ارادت کند خدای فرمان دهی کند ز بر خلق مهربان
شاهی که عرض لشکر منصور اگر دهد از قیروان سپه بکشد تا بقیروان
گر تاختن بلشکر سیاره آورد از هم بپوفتند ثریا و فرقدان
سلطان روم در درس بهت و بد خراج جیپال و هند و سند بگردن کشد قلان
ملکی بدین سیاقت و حکمی بدین نسق ننوشته اند بر همه شهنامه داستان
ای پادشاه مشرق و مغرب باتفاق یک کمترین بندهٔ تو پادشه نشان
حق را بروزگار تو بر خلق منتی ست کاندر حساب خلق نیاید حساب آن
در روی دشمنان تو تیری نیوفتاد کز هیبت تو پشت نداد چون کمان

گر چون بنفشه سر بسخن بر نیاورم | فکر از دلم چو لاله بدر میکند زبان
چون غنچه عاقبت دلم از یکدگر برفت | تا چون شگوفه پر زر مرخم کنی دهان
یارب دعای پیر و جوانت رفیق باد | تا آن زمان که پیر شوی دولت جوان
دست ملوک لازم فتراک دولتت | چون پای در رکاب نهی بخت همعنان
در اهتمام صاحب صدر بزرگوار | فرمان روای عالم و علامه جهان
اکفی الکفاة روی زمین شمس دین و ملک | جانب نگاهدار خدا و خدایگان
صدر جهان و صاحب صاحبقران که هست | قدر جهان روی زمین بیش و کمان
گر مقتضی بجود نبودی نگفتمی | با بحر کان ز بحر حجر و سیم کان
نظم مدیح او نه باندازه من ست | لیکن بدوست نظم لآلی پریشان
ای آفتاب ملک بسی روز با بتاب | وی سایه خدای بسی سالها بمان
خالی مباد گلشن خضرای مجلست | ز آواز بلبلان سخنگوی مدح خوان
تا بر درت برسم بشارت همی زند | دشمن بچوب تا چو دهل بر کشد فغان

ایضاً فی مدحه علیه الرحمة

تبارک الله از آن نقشبند ماء معین | که نقش روی تو بسته ست چشم و [illegible]
چنانکه در نظری وصف نمی آید | بهشت چه وصف بگویم تو خود در آینه بین
مه از فروغ تو بر آسمان همی تابد | چه جای ماه که خورشید [illegible] ببین
خدای تا گل آدم سرشت و خلق نگاشت | سلاله چو تو دیگر نیافرید از طین
نه در قبیله آدم که در بهشت خدای | بدین کمال نباشد جمال حور العین

زگوسفند بدرد در حمایت عدلش — دهان گرگ بدوزد دهان شیر عرین
معین خیر و مطیع خدا و ناصح خلق — بعقل روشن و فکر متین و رای رزین
زهی بسایه لطف تو خلق را آرام — خهی بقوت رای تو ملک را آیین
گر اقتضای زمان دور باز سر گیرد — بنات دهر نزایند بهتر از تو بنین
تو آن یگانه دهری که بر بساط حکم — به از تو تکیه نکرده ست هیچ صدرنشین
چو فیض چشمه خورشید بامداد پگاه — که در تموج از منطقش شود پروین
فروغ رای تو مصباح راههای مخوف — عنان عزم تو مفتاح ملکهای حصین
قضا موافق رایت بود که نتوان بود — خلاف رای تو بودن مگر ضلال مبین
خدای مشرق و مغرب بایلخان داده ست — تو بر خزاین روی زمین حفیظ و امین
مخالفان ترا دست و پای کسب مراد — بریده باد که بدست و پای به تنین
تمام ذکر تو ناگفته ختم خواهم کرد — که غوص کردم و دستم نمیرسد بیقین
لئن جمعت سبعین حجة با — لما اقتدرت علی واحد من التسعین
کمال فضل ترا من بگویمی ترسم — مگر کسی کند اسب سخن ازین به زین
ورای قدر من است التفات صدر جهان — که ذکر بنده مخلص کند علی التعیین
برای مجلس انس تو گلی فرستادم — که رنگ و بوی نگردد اندرش مرور سنین
تو روی دختر دلبند طبع من بگشای — که پیر بود نه آدم بشوهر عنین
بزنده میکنم از رنگ و صیقلش در گور — که بخت در خور حسنش نمیدهد کابین
ستایش سخن خویشتن مکن سعدی — که زشت خوب نگردد بجامه رنگین
اگر نه بنده نوازی از آن طرف بودی — که زهره داشت که دیبا برد بقسطنطین

في مدح الصاحب علاء الدين الجويني

شکر بشکر نهم در دهان مژده دهان | اگر تو باز برآری حدیث من بدهان
بعید نیست اگر تو بعهد باز آیی | بعید وصل تو من خویشتن کنم قربان
تو آن نه‌ای که چو غایب شوی ز دل بروی | تفاوتی نکند قرب دل ببعد مکان
وگر بکشتنم از دست دوست می‌نهند | هم احتمال جفا به که صبر بر هجران
محب صادق اگر صاحبش بشمشیر زند | محبتش نگذارد که برکشد پیکان
بدوستی که وفا گر کنی وگر نکنی | من از تو بر نکنم مهر و نگسلم پیمان
وصال دوست بجان گر میسرت گردد | بخر که دیر بدست اوفتد چنین ارزان
کدام روز دگر جان بکار باز آید | که جان فشان نکنی روز وصل بر جانان
شکایت از دل سنگین یار نتوان کرد | که خویشتن زده‌ایم آبگینه بر سندان
ز دست دوست بنالیدن آمدی سعدی | تو قدر دوست ندانی که دوست ارزان
گر آن بدیع صفت خویشتن نماند هر | بیار ساقی و ما را ز خویشتن برهان
زمان باد بهارست و او عیش بده | که دور عمر چنان می‌رود که برق یمان
چگونه پیر جوانی و جاهلی نکند | درین قضیه که گردد جهان پیر جوان
نظارهٔ چمن اردی‌بهشت خوش باشد | که بر درخت زند باد نوبهار افشان
مهندسان طبیعت ز جامه‌خانهٔ غیب | هزار حله برآرند مختلف الوان
ز کارگاه قضا بر درخت پوشانند | قبای سبز که تاراج کرده بود خزان
بکلبهٔ چمن از رنگ و بوی باز کنند | هزار طبلهٔ عطار و رخت بازرگان

مرا قبول شما نام در جهان گسترد — مرا بصاحب دیوان قبول شد دیوان

ملاذ اهل دل و امن و جاه راحت خلق — که باد تا بقیامت بدولت آبادان

هر دو هیچ نبرد آنکه گرد کرد و نخورد — بخور ببخش بده ای که میتوانی آن

چو خیری از تو بغیری رسد شفیق شناس — که رزق خویش بدست تو میخورد مهمان

کرم بجای خسی مشکن چو بتوانی — اگر ابر کم نکند در زمین خوش باران

سخن درانکه شنیدم باعتقاد قبول — که رحمت تو ببخشد هزار ازین عصیان

مرا که طبع سخن گوی در حدیث آمد — نه در کسیست که بازش توان کشید عنان

اگر سفینه شعرم روان بود نه عجب — که سیر و سیرم از تنور دل طوفان

تو کوه جودی و من در میان ورطه فقر — مگر بشرطه اقبالت اوفتم بکران

دو چیز خواهمت از کردگار فرد جلیل — دوام دولت و بنیاد محکم ایمان

خلاف نیست در آثار بر و معروفت — که دیر سال بماند تو دیر سال بمان

فلک مساعد و اقبال یار و بخت قرین — تنت درست و امیدت روا و حکم روان

تو تا ثبات فلک در پناه بار خدای — ز حادثات قران در حمایت قرآن

همای معدلت سایه باد بر سر خلق — بجوم حادثه بوم مخالفان ویران

بدین دو مصرع دیگر که ختم خواهم کرد — امید هست بتحسین و گوش بر احسان

دو چیز حاصل عمرست نام نیک و ثواب — وزین دو در گذری کل من علیها فان

فی مدح الصاحب السعید شمس الدین حسین

ای محافل [illegible] دار تو زمین — طاعتت بر همه شهریاران فرض [illegible]

نامت اندر مشرق و مغرب روان | چشم بد دور از تو بعد المشرقین

فی مدح تارک سوسی

تمام گشت و مزین شد این خجسته مکان | بفضل و منت پروردگار عالمیان
همیشه صاحب این منزل مبارک را | تنش درست و دلش شاد و باد و بخت جوان
ز خسروان مقدم چنین که میشنوم | وفا و عهد نکرد است با کس این دوران
بنوبت اند ملوک اندرین سپنج سرای | خدای عز و جل است ملک بی پایان
زمین و نیا بستان زرع آخرت است | چو دست میدهدت تخم دولتی بفشان
بده که با تو بماند جزای کردهٔ نیک | وگر چنین نکنی از تو باز ماند آن
حیات ما ه غنیمت شمر که باقی عمر | چو برف بر سر کوهی ست رو بنقصان
ز مال و منصب دنیا جز این نمی ماند | میان اهل مروت که یاد باد فلان
بپاش تخم عبادت حبیب من زان پیش | که در زمین وجودت نماید آب روان
سرای آخرت آباد کن بحسن عمل | که اعتماد بقا را نشاید این بنیان
همیشه خرمیت باد و خیر و نصرت و عیش | تنت درست و امیدت روا و حکم روان
بس اعتماد مکن بر دوام دولت و عمر | که دولتی دگرت در پی است جاویدان
کلید گنج سعادت نصیحت سعدیست | اگر قبول کنی گوی بردی از میدان

فی صفة الربیع

صبح از مشرق برآمد باد نوروز از یمین | عقل و طبع خیره شد از صنع رب العالمین

در وصف محبوب

پاره گرد اندر زلیخای صبا | صبحدم بر یوسف گل پیرهن
نطفهٔ سیمین در ارحام زمین | شاهد گل گشت و طفل یاسمن
بیخ در ریحان ست یا بوی بهشت | خاک مشک آمیز ست یا مشک ختن
بارگاه زاهدان درهم نورد | کارگاه صوفیان درهم شکن
صعقه میخواهی حجابی درگذار | فتنه میخواهی نقابی برفکن
تربیت را حله گو بر ما مپوش | عافیت را پرده گو بر ما متن
ناسزا خواهم شنید از خاص و عام | سرزنش خواهم کشید از مرد و زن
برگذر تا تیره گردد سرو بن | درنگر تا خیره گردد نسترن
شاهدان جستند ساقی گو بیا | عاشقان مستند مطرب گو بزن
چرخ با صد چشم چون روی تو دید | صد زبان میخواست تا گوید حسن
ده کدامست زین همه شیرین سرشت | خنده یا گفتار یا لب یا دهن
شهرهٔ عقلم چو صوفی در کنشت | شهرهٔ شهرم چو غازی در رسن
سعدیا گر عاشقی یا نی بگو | عاشقا گر مفلسی دستی بزن

فی مدح ترکان خاتون کرمانی

ای پیش از آنکه در قلم آید ثنای تو | واجب بر اهل مشرق و مغرب دعای تو
درویش و پادشاه ندانم درین زمان | الا بزیر سایهٔ همچون همای تو
نوشیروان و حاتم طائی که بوده اند | هرگز نبوده اند بعدل و سخای تو
مشهور در نواحی و مشهور در جهان | آوازه تعبد و خوف و رجای تو

خجسته روزی چشم کسی که باز کند | بروی دولت و بخشش و رخ ناگاه

که چشم داشت که یوسف عزیز مصر شود | اسیر بند بلای برادران در چاه

شب فراق نپاید از فلک نالید | که روزهای سپید است و شبان سیاه

هر آنکه بر در بخشایش خدای نشست | بیاقبت نرود نا امید ازین درگاه

زمانه بر سر آنست اگر خطایی کرد | که بعد ازین همه طاعت کند بعذر گناه

خدای همره رایت باد و چند الحق | که دست جور زمان از زمین کنی کوتاه

بگرد کشور اسلام خفته نیست شبی | که گرگ با تو اند ربود برهٔ کاه

مرا و سعدی از انشا و حجت خدمت | نصیحت است بسمع قبول شاهنشاه

دوام دولت و آرام مملکت تو آن | ثبات راحت و امن مزید و نعمت و جاه

که بطاعت و انصاف و عدل و عفو پیشه | چو دست همت حق بر سرت نهاد کلاه

ضمیر روشن آئینه زاده روشن تر | عزیز من که اثر میکند در آئینه آه

معلمان بد آموز را مشنو | که دیر سال بمانی بکام نیکو خواه

دعای زنده ولایت رفیق باد و قرین | خدای عالمیانت نصیر باد و پناه

فی النصایح والمواعظ

ای نفس اگر بدیدهٔ تحقیق بنگری | درویشی اختیار کنی بر توانگری

ای پادشاه وقت چو وقتت فرا رسد | تو نیز با گدای محلت برابری

گر پنج نوبتت بدر قصر میزنند | نوبت بدیگری بگذاری و بگذری

دنیا زنیست عشوه ده و دلستان ولیک | با کس بسر نمیبرد او عهد شوهری

آن راه دوزخ ست که ابلیس می رود — بیدار باش تا نروی او براه سپری

در صحبت رفیق بد آموز همچنان — کاندر کمند دشمن آهیخته خنجری

راهی بسوی عاقبت خیر می رود — راهی بسوی هاویه اکنون مخیری

گوشت حدیث می‌شنود و هوش بی‌خبر — در حلقه بصورت و چون حلقه بر دری

دعوی مکن که برترم از دیگران بعلم — چون کبر کردی از همه دونان فروتری

از من بگوی عالم تفسیرگوی را — گر در عمل نکوشی نادان مفسّری

بار درخت علم ندانم مگر عمل — با علم اگر عمل نکنی شاخ بی بری

از صد یکی بجای نیاورده شرط علم — وز حب جاه در طلب علم دیگری

علم آدمیت ست و جوانمردی و ادب — ورنه ددی بصورت انسان مصوری

هر علم را که کار نبندی چه فایده — چشم از برای آن بود آخر که بنگری

امروز غرّه بفصاحت که در حدیث — هر نکته را هزار دلائل بیاوری

فردا فصیح باشی در موقف حساب — گر علتی نگویی و عذری نیاوری

در صد هزار عذر بگویی گناه را — مرشوی کرده را نبود زیب دختری

مردان بسعی و رنج بجائی رسیده‌اند — تو بی هنر کجا رسی از نفس پروری

ترک هواست وادی دریای معرفت — عارف بذات شو نه بدلق قلندری

در کم ز خویشتن بحقارت نظر مکن — گر بهتری بمال بگو هم برابری

ور بی هنر بمال کنی فخر بر حکیم — کون خرت شمار اگر گاو عنبری

فرمان بر خدای و نگهبان خلق باش — این هر دو قرن اگر بگرفتی سکندری

عمری که می رود بهمه حال جهد کن — تا در رضای خالق بیچون بسر بری

ایضاً فی المواعظ

ای که پنجاه رفت و در خوابی　　مگر این پنج روزه دریابی

تا کی این باد کبر و آتش خشم　　شرم بادت که قطرهٔ آبی

کهل گشتی و همچنان طفلی　　شیخ گشتی و همچنان شابی

تو بباز نشسته و ز چپ و راست　　میرود تیر چرخ پرتابی

تا درین گله گوسفندی هست　　ننشیند اجل ز قصابی

تو چراغی نهاده بر ره باد　　خانهٔ در ممر سیلابی

گر برفعت سپهر و کیوانی　　ور بحسن آفتاب و مهتابی

ور بمشرق روی بسیاحی　　ور بمغرب روی بجلابی

ور بتمکین ابن عفانی　　ور به نیروی ابن خطابی

ور بنعمت شریک قارونی　　ور بقوت عدیل سهرابی

ور بمیر شوی که سنگ سیاه　　زر خالص کنی بقلابی

ور بمروی ز باد درگذری　　ور بشوخی چو برق پرتابی

ملک الموت را بحیله و فن　　نتوانی که پنجه برتابی

منتهای کمال نقصان ست　　گل بریزد بوقت سیرابی

تو که مبدا و مرجعت این ست　　نه سزاوار کبر و اعجابی

خشت بالین گور یاد آور　　ای که سر بر کنار احبابی

خفتنت زیر خاک خواهد بود　　ای که در خوابگاه سنجابی

با همه عیب خویشتن شب و روز — در تکاپوی عیب اصحابی
گر همه علم عالمت باشد — بی عمل مدعی و کذابی
پیش مردان آفتاب صفت — با ضیالت چو کرم شب تابی
پیر گشتی و ره ندانستی — تو نه پیری که طفل کتابی

فی مدح اتابک ابو بکر سعد

بنوبت اند ملوک اندرین سپنج سرای — کنون که نوبت تست ای ملک بعدل گرای
چه دوستی کند ایام اندک اندک بخش — که یار باز ببین دشمنی ست جمله ربای
چه مایه بر سر اینملک سروران بودند — چو دور عمر بسر شد در آمدند از پای
تو مرد باش و ببر با خود آنچه بتوانی — که دیگرانش بحسرت گذاشتند بجای
درم بجور ستانان زر بزینت ده — بنای خانه کنانند و بام قصر آرای
بعاقبت خبر آمد که مرد ظالم مرد — بسیم سوختگان زر نگار کرده سرای
بخور مجلسش از نالهای دود آمیز — عقیق زیورش از دیدهای خون پالای
نیاز باید و طاعت نه شوکت و ناموس — بلند بانگ چه سود و میان تهی چو درای
دو خصلت اند نگهبان ملک و یاور دین — بگوش جان تو پندارم این دو گفت خدای
یکی که گردن زور آوران بقهر بزن — دوم که از در بیچارگان بلطف درای
بتیغ و طعنه گرفتند جنگجویان ملک — تو بر و بحر گرفتی بعدل و همت و رای
چو همتست چه حاجت بگرز مغفر کوب — چو دولتست چه حاجت به تیر جوشن خای
بچشم عقل مرا این خلق پادشاهانند — که سایه بر سر ایشان فگنده چو همای

فی مدح الملک المرحوم عزالدین تازی گوی

۴۸

گرت بشب بندی سر بر آستانهٔ حق — کی آفت بر دو نیم شدی جهانداری

بر دولت تو چنان ایمن است پشت زمین — که خلق در شکم مادر بپنداری

بزیر سایهٔ عدل تو آسمان را نیست — مجال آنکه کند بر کسی ستمگاری

کف عطای تو گر نیست ابر چیست خلق — چه نعمتست که بر بر و بحر بباری

هیچ شیوهٔ درویش نیست تا گویم — مثال بحر محیطی و ابر آذاری

نگویمت که بفضل از کرام ممتازی — نگویمت که بعدل از ملوک مختاری

وگرچه این همه هستی نصیحت اولیتر — که پند راه خلاص است و دوستی باری

بسعی کوش که ناگه فراغتت نبود — که سر بخاری اگر روی شیر نرخاری

خدای یوسف صدیق را عزیز نکرد — بجوهر ولی ولیکن بخوب کرداری

شکوه لشکر و جاه و جلال و مال هست — ولی بکار نیاید بجز نکوکاری

چه روزها بشب آورده براحت نفس — چه باشد ار بعبادت شبی بروز آری

که پیش اهل دل آب حیات در ظلمات — دعای زنده دلانست در شب تاری

خدای سلطنت در زمین و بناد او — ز بهر آنکه در و تخم آخرت کاری

به بندگی سر طاعت بنه که بر پای — برفعت از سر گردون کلاه جباری

بقای مملکت اندر وجود یکتنست — که دست هیچ قوی بر ضعیف نگماری

بدولت علم دین حق فراشته شد — بصولت علم کفر در نگونساری

چنانکه تا بقیامت کسی نشان ندهد — بجز دهان فرنگی و مشک تاتاری

پس از گرفتن عالم چو کوچ خواهد بود — رواست گر همه عالم گرفته انگاری

بنیک و بد چو بباید گذشت آن بهتر — که نام نیک بدست آوری و بگذاری

ایضاً فی الموعظه

دریغ روز جوانی و عهد برنائی — نشاط کودکی و عیش خویشتن رائی

سر فروتنی انداخت پیری اندر پیش — پس از غرور جوانی و دست بالائی

دریغ بازوی سرپنجگی که بر پیچید — ستیزه دور فلک ساعد توانائی

زهی زمانه ناپایدار عهد شکن — چه دوستی است که با دوستان نمی‌پائی

که اعتماد کند بر مواهب نعمت — که همچو طفل ببخشی و باز بربائی

بزار تر شکنی هرچه خوبتر بندی — تباه تر شکنی هرچه خوشتر آرائی

بعمر خویش کسی از تو کام برنگرفت — که در شکنجه ناکامیش نفرسائی

اگر زیادت قدرست در تغیر نفس — نخواستم که بقدر من ارز افزائی

مرا ملامت دیوانگی و سرسبکی — ترا سلامت پیری و پای برجائی

بشکوه پیری بگذار و علم و فضل و ادب — کجاست جهل جوانی و عشق برنائی

چو با قضا و اجل برنمی‌توان آمد — تفاوتی نکند گر بصیری و دانائی

نه آن جلیس انیس از کنار من رفته است — که بعد ازو متصور شود شکیبائی

دریغ خلعت زیبای احسن التقویم — بر آستین ستم طراز زیبائی

غبار خط معنبر نشسته بر گل روی — چنانکه مشک بیاورد بر سمن سائی

اگر ز باد فنا ای پسر بیندیشی — چو گل بعمر دو روزه غرور ننمائی

زمان رفته نخواهد بگریه باز آمد — ز آب دیده که گر خون دل بپالائی

فروخت جامه کامی بقد کس گردون — که عاقبت بمصیبت نکرد یکتائی

آن پنجه کمان کش و انگشت خط نویس — هر بندی او فتاده بجای و مفصلی
درویش و پادشه نشنیدم که کرده اند — بیرون ازین دو لقمه روزی تناولی
زان کنجهای نعمت و خروارهای مال — با خویشتن بگور نبردند خردلی
از مال و جاه و منصب دنیا و تخت و بخت — بهتر ز نام نیک نکردند حاصلی
بعد از هزار سال که نوشیروان گذشت — گویند ازو هنوز که بوده ست عادلی
ای آنکه خانه بر ره سیلاب میکنی — بر خاک رود خانه نباشد معوّلی
دل در جهان مبند که با کس وفا نکرد — هرگز نبود دور زمان بی تبدلی
مرگ از تو دور نیست و گر هست فی المثل — هر روز باز میروی پیش منزلی
بنیاد خاک بر سر آبست ازین سبب — بیرون نباشد از خللی یا تزلزلی
دنیا مثال بحر عمیق است پر نهنگ — آسوده عارفان که گرفتند ساحلی
دانا چه گفت گفت چو عزت نظر ورست — من خود باختیار نشینم بمعزلی
یعنی خلاف رای خداوند حکمت است — امروز خانه کردن و فردا تحولی
آنگه که سر ببالش گورم نهند باز — از من چه بالشی که بماند ز مخملی
بعد از خدای هر چه تصور کنی بعقل — ناچارش آخریست همیدون که اولی
خواهی که رستگار شوی راستکار باش — تا عیب جوی را نرسد بر تو مدخلی
تیر از کمان چو رفت نیاید بشست باز — پس واجبست در همه کاری تاملی
باید که قهر و لطف بود پادشاه را — ور نی میسرش نشود حل مشکلی
وقتی بلطف گوی که سالار قوم را — با گفتگوی خلق بباید تحملی
وقتی بقهر گوی که صد کوزه نبات — گه گه چنان بکار نیاید که حنظلی

اگر این خیال محقق شدی به بیداری | که روی عزم همایون از این طرف داری
خدا تراکه تواند گذارد شکر و سپاس | یکی منم که بشکرانش کنم شکر باری
ندیده دشمن بطالعم هر آنچه بخواست | که دوست بر سر لطف آمده است دلداری
تو یاد هر که کنی در جهان بزرگ شود | مگر که دیگرش از چشم خویش بگذاری
اگر مرا هنری هست یا خطائی هست | تو از مکارم اخلاق خویش یاد آری
جماعت شعرا این دروغ شیرین را | اگر بروز قیامت بود گرفتاری
مرا که شکر و ثنای تو گفته ام همه عمر | مگر خدای بگیرد براست گفتاری
تو روی دختر دلبند طبع من بگشای | که خانگیش برآورده ام نه بازاری
چو همسریش نبینم بناقصی ندهم | خلیفه زاده تحمل چرا کند خواری
بهر دنی سر همت فرو نمی آید | نبسته ام در دکان ز بیخریداری
من آبروی نخواهم بهای نان دادن | که پیش طایفهٔ مرگ به که بیماری
خدای در دو جهانت جزای خیر دهاد | که هرچه داد باضعاف آن سزاواری
ترا که همت و اخلاق و فر و بخت اینست | بهرچه سعی کنی دولتت دهد یاری
همین سعادت و توفیق بر مزیدت باد | که حق گذاری و ناحق کسی نیازاری

من نوادر نکات طبعه فی المراثی

دل شکسته که مرهم نشد دگر بارش | یتیم خسته که از پای بر کند خارش
خدنگ درد فراق اندرون سینه خلق | چنان نشست که در جان نشست سوفارش
چو مرغ کشته قلم سر بریده میگردد | چنان که خون سیه میرود ز منقارش

۵۱

برفت سایهٔ درویش و ستر پوشش غریب
بپوشش یا رخدایا بعفو ستارش

بنحل خانهٔ کروبیان عالم قدس
بگرد خانهٔ روحانیان فرود آرش

عدو که گفت بغوغا که در گذشتن او
جهان خراب شود سهو بود پندارش

ثمر سعد ابوبکر سعد بن زنگی
که ماند سعد ابوبکر نام بردارش

چراغ را که چراغی ازو فرا گیرند
فرو نشیند و باقی بماند انوارش

خدایگان زمان و زمین مظفر دین
که قائمست بر اعلاء دین اظهارش

بزرگوار خدایا بفر دولت و کام
دوام عمر بده سالهای بسیارش

به نیک مردان کز چشم بد بپرهیزش
بر آسمان که ز نار آستان نگهدارش

که نقطه تا متمکن نباشد اندر اصل
درست باز نیاید حساب پرگارش

ایضاً

باتفاق دگر دل بکس نباید داد
زخستگی که درین نوبت اتفاق افتاد

چو ماه دولت بوبکر سعد آفل شد
طلوع اختر سعدش هنوز دل میداد

امید امن و سلامت بگوش دل می‌گفت
بقای سعد ابوبکر سعد زنگی باد

هنوز داغ نخستین تمام ناشده بود
که دست جور زمان داغ دیگرش بنهاد

نه آن دریغ که هرگز بدر رود از دل
نه آن حدیث که هرگز برون شود از یاد

عروس ملک نکوروی دختریست ولیک
وفا نمیکند این سست مهر با داماد

نه خود سریر سلیمان بباد رفته و بس
که هر کجا که سریریست میرود بر باد

وجود خلق بدل میکنند ورنه زمین
همان ولایت کیخسروست و ملک قباد

ثمر فرو شد و هیچ و دم چه عمل بگرفت | حیات او چو بسر آمد فرید عمر تو باد
کنایتی است بود ار پند بنده گوش کنی | که هر که پند شنید و سخن جهان بگشاد
همان نصیحت جدت که گفته ام بشنو | که من نماندم و گفت منت بماند یاد
ولی خراب مکن بیگنه اگر خواهی | که سالها بود دولت خاندانت ملک آباد

ایضاً رحمة الله علیه

هیچ باغ نبود آن درخت مانندش | که تند باد اجل بیخ برکندش
بدوستی جهان هرگز اعتماد کنند | که خرج دید بنظر یکیست هر چندش
بلطف خویش خدایا روان او خوشدار | بدان حیات مکن زنجیات خورسندش
بمرو سعد ابوبکر سعد بن زنگی | که هست سایهٔ امیدوار فرزندش
گر آفتاب بشد سایه همچنان باقی است | بقای اهل حرم باد و خویش و پیوندش
همیشه سبز و جوان باد در حدیقهٔ ملک | درخت دولت بیخ او و برومندش
یکی دعای تو گفتم دگر دعای عدو | کنون بگویم اگر نیک نیست بپسندش
هر آنکه پای خلاف تو در رکاب آورد | بخانه باز رود اسب بی خداوندش

وله ایضاً رحمة الله علیه

وجود عاریتی دل در او نشاید بست | همان که مرهم دل بود و یار نخستین
اگرچه اهل روح در کشش شرع | همی بعالم علوی رود ز عالم پست
بر آب دیدهٔ مهجور هم ملامت نیست | که شوق می بستاند عنان عقل از دست

شکیبائی مجوی از جان مهجور	که بار از طاقت مسکین فزون ست
سکون در آتش سوزنده گفتم	نشاید کرد و درمان هم سکون ست
که دنیا صاحبی بد عهد و خونخوار	زمانه مادری بی مهر و دون ست
ز اکنون ست پر با جور ایام	که از دوران آدم تا کنون ست
نپندارم حدیث نامه چون ست	همی بینم که عنوانش بخون ست

بند دوم

بزرگان چشم و دل در انتظارند	عزیزان وقت و ساعت میشمارند
غلامان در و گوهر میفشانند	کنیزان دست و ساعد می‌نگارند
ملک خان و میاق و بدر و ترخان	برهواران تازه برسوارند
که شاهنشاه عادل سعد بوبکر	بایوان شهنشاهی درآرند
حرم شادی کنان بر طاق و ایوان	که مروارید بر تاجش ببارند
زمین بشکفت عیش خوش گذارم	ازان پس آسمان گفت ارگذارند
امید تاج و تخت خسروی بود	ازین غافل که تابوتش درآرند
چه شد پاکیزه رویان حرم را	که بر سر گاه و بر زیور غبارند
نشاید پاره کردن زیور و روی	که مردم تحت امر کردگارند
ولیکن با چنین داغ جگر سوز	نمیشاید که فریادی ندارند
بلی شاید که مهجوران بگریند	روا باشد که مظلومان بزارند
نپندارم حدیث نامه چون ست	همی بینم که عنوانش بخون ست

در آن عالم خدای از عالم غیب
نثار رحمتش بر سر فشاناد

هر آنکس دل نه سوزد بر چنین درد
خدایش هم بر آن آتش نشاناد

درین گیتی مظفر شاه عادل
محمد نام بردارش بپاناد

سعادت پرتو نیکان و پادشاه
بکوشش صالحانش پروراناد

روان سعد را باجان بوبکر
باوج روح و راحت گستراناد

بکام دوستان و بخت فیروز
بسی دوران دیگر بگذراناد

شنیدانم حدیث نامه چون است
همی بینم که عنوانش بخون است

مرثیه امیر سیف الدین

دردی بدل رسید که آرام جان برفت
وز هر که در جهان بدریغ از جهان برفت

شاید که چشم چشمه بگرید بهای های
بر بوستان که سرو بلند از میان برفت

بالا بلند کرد درخت بلند ناز
ناگه بحسرت از نظر باغبان برفت

گیتی براو چو خون سیاوش گریه کرد
خون سیاوشان ز دو چشمش روان برفت

دود دل از دریچه بیاید که دود خلق
هرگز چنان نبود که تا آسمان برفت

تا آتش است خرمن کس بر چنین نسوخت
زنهار از آتشی که بچرخش دخان برفت

باران فتنه بر در و دیوار کس نبود
بر بام باز گریه خون ناودان برفت

تلخ است شربت غم هجران و تلخ تر
بر سرو قامتی که بحسرت جوان برفت

چندان برفت خون جراحت براستی
کز چشم مادر و پدر مهربان برفت

همچون شقایقم دل خونین سیاه شد
کان سرو نو برآمده از بوستان برفت

ماه شهر خنده روی در پیچید — وعلیک السلام یا رمضان

الوداع ای زمان طاعت خیز — محفل ذکر و مجلس قرآن

مهر فرمان ایزدی بر لب — نفس در بند و دیو در زندان

تا دگر روزه در جهان آید — پس بگردد بگونه گونه جهان

بلبلی زار زار مینالید — در فراق بهار وقت خزان

گفتم اندوه مبر که باز آید — روز نوروز و لاله و ریحان

گفت ترسم بقا وفا نکند — ورنه هر سال گل دهد بستان

روز بسیار و عید خواهد بود — تیرماه و بهار و تابستان

تا که در منزل حیات بود — سال دیگر که در غریبستان

خاک چندان از آدمی بخورد — که شود خاک و آدمی یکسان

هردم از روزگار ما جزویست — که گذر میکند چو برق یمان

کوه اگر جزو جزو بر گیرند — منتلاشی شود بدور زمان

تا قیامت که دیگر آب حیات — باز گردد بجوی رفته روان

یا رب آندم که دم فرو ماند — ملک الموت واقف و شیطان

کار جان پیش اهل دل سهل است — تو نگهدار جوهر ایمان

فی مرثیة المستعصم

آسمان را حق بود گر خون ببارد بر زمین — بر زوال ملک مستعصم امیرالمؤمنین

ای محمد گر قیامت می برآری سر ز خاک — سرآور وین قیامت در میان خلق بین

تجربت بیفایده ست آنجا که برگردید بخت — حمله آوردن چه سود آنرا که برگردید زین
گر کسانند از پی مردار دنیا جنگجوی — ای برادر گر خردمندی چو سیمرغان نشین
ملک دنیا را چه قیمت حاجت نیست از خدا — گو نگهدارد بما بر ملک ایمان و یقین
یارب این رکن مسلمانی بما آباد دار — در پناه شاه عادل پیشوای ملک و دین
خسرو صاحبقران غوث زمان بو بکر سعد — آنکه اخلاقش پسندیده ست و اوصافش گزین
مصلحت بود اختیار رای روشن بین او — زیر دستان را سخن گفتن نشاید جز چنین
لاجرم در بحر و برش داعیان دولتند — گاهی هزاران آفرین بر جانت ای جان آفرین
روزگارت با سعادت باد و سعدی مدح گوی — رایتت منصور و بختت یار و اقبالت قرین

ملمعات

وقتها گاهی بر آسوده نشستم — قال مولائی بلطف لا تخشم
استقامی و دعای افصح — عشق و مستوری بناهم نه بهم
ما بکینی سلاح انداختیم — لا تخلو اقبل من القی السلم
یا غریب الحسن رفقاً للغریب — خون درویشان مریز ای محتشم
گر نگردستی بخونم چه تیز — ما لذاک الکف مخضوبا بدم
قد ملکت القلب ملکا و انما — خواهی اکنون عدل کن خواهی ستم
گر بخوانی ور برانی بنده ام — لا ابالی ان دعانی او شتم
یا قضیب البان ما هذا الوقوف — گر خلاف سرو میخواهی بچشم
عمر با پرهیز میکردم ز عشق — ما حسبت الآن الا قد جسم

که کوته باد چون دست من از دوست
زبان دشمنان از بدسگالی

الا یا سائلا عنی توقف
فما قلب المعانی عنک سالی

بچشمانت که گرچه دوری از چشم
دل از یاد تو یکدم نیست خالی

الم تنظر الی عینی و دمعی
ترى فی البحر اصداف اللآلی

مرکب در وجود من چو جانی
مصور در دماغم چون خیالی

منعت الناس یستقون عینا
ان استرسلت دمعا کاللآلی

جهانی تشنگان را دیده ورتست
چنین پاکیزه پندارم زلالی

ولی فیک الارادة فوق وصف
ولکن لم تزد الا احتیالی

چه دستان با تو در گیرد چو روباه
که از مردم گریزان چون غزالی

جرت عینای من ذکراک سیلا
سل الهجران عنی ما جرا لی

نمایندت بهم خلقی بانگشت
چو بینند آن دو ابروی هلالی

حفاظی لم ازل ما دمت حیا
و لو انتم هجرتم من وصالی

دلت سخت ست و پیمان اندکی سست
وگر هر چه گویم بر کمالی

اذا کان اقتضا منی فیک حلوا
فقل لی ما بعد انی و ما لی

مرا بار روزگار خویشش بگذار
بگیر و سرزنش در لاابالی

تراءی ناظما فی الوجد بیتا
و طرفی ما ترى عقد اللآلی

بگویم قامتت زیباست یا چشم
همه لطفی و سر تا پا جمالی

و ان قلتم سمعتم طول شکوی
حوالیکم فقد عان ارتحالی

چو سعدی خاک شو سودی ندارد
اگر خود خاک وی در دیده مالی

ان نطق العارف في وصفه — بعجز عن شان عدیم المثال
کار نرگس نیست درین ره پیر ید — بلکه بسوزد پر عنقا و بال
کم فطن باور ستفهما — عاد وقد کل لسان المقال
فهم بسے رفت ندیدش طریق — وهم بسے گشت نماند هیچ مجال
لو دنت الفکرة من حجبه — لاحترقت من سبحات الجلال
بر دل عشاق جمالش خوش ست — تلخی هجران بامید وصال
اصبح من غاية الطافه — یحترم العبد و یسقی السوال
بنده دگر بر که کند اعتماد — گر فگند بر کرم ذوالجلال
ان تعالی حکم تعتبر — موعظة تسمع صم الجبال
هر که بگفتار نصیحت کنان — گوش ندارد بخورد گوشمال
بادیة المحشر واد عمیق — تمتحن النفس و تمضی الجبال
گر قدمت هست چو مردان برو — در عملت نیست چو سعدی بنال
رب اغنني واقل عثرتي — انت رجائی و علیک اتکال

وله ایضاً

آفتاب ست آن پری رخ یا ملائک یا بشر — قامتست آن یا قیامت یا الف یا نیشکر
هد صبری ما تولی رد عقلی ما ثنی — ضاد قلبی ما تشی زاد وجدی ما عبر
گلبن ست آن یا تن نازک نهاد شیر یا چه — آهن ست آن یا دل نامهربانش یا حجر
بهجت والمطلوب عندی کیف حالی ان نای — حرت والمامول نحوی یا حیاتی ان حجر

۱۰۵

وله ایضاً

سل المصانع رکبا تهیم فی الفلوات
تو قدر آب چه دانی که در کنار فراتی
شبم بروی تو روزست و دیده ام بتو روشن
وان هجرت سواء عشیتی و غداتی
اگرچه دیر بماندم امید بر نگرفتم
مضی الزمان و قلبی یقول انک آتی
من آدمی بجمالت ندیدم و نشنیدم
اگر گلی بحقیقت عجین آب حیاتی

۶۰

اما اخالص وودی الم ارا رک جهدے — فلیت بنقص عهدی و فیم بهجر نی قبل
اگرچه مالک رق و باد شاه بحقفے — همت حلال نباشد ز خون بنده تغافل
فمن یبلغ عنی سلے معذب قلبی — اذا اخرجت فوادی بسیف لحظک فاقتل
توان کمند نداری که من خلاص بیابم — اسیر ماندم و درمان تحمل ست و تذلل
لا وضحن بسری ولو یهتک ستر ے — اذا الاحبة ترضے وع الهوائم تعدل
وفای اهل مودت بپیش اهل ارادت — نه چون بقای شکوفه ست عشقباز بلبل
تمیل بین یدینا ولا تمیل الینا — لقد شددت علینا الام نعقد فاخلل
مرا که چشم ارادت هر دو موی تو باشد — دلیل صدق نباشد نظر بلاله و سنبل
حذاک شعرک مسکا اذا اتخذت عبیرا — وحشو حذک ورد و طیب فیک قرنفل
تو خود تامل سعدی بنیکی که بشینے — که هیچ بار ندیدست که سیر شد ز تامل

وله ایضاً

عمرم بآخر آمد عشقم هنوز باقی — وز می چنان نه مستم کز عشق روی ساقی
یا غایة الامانی قلبی لدیک فانی — شخصی کما ترانی من غایة اشتیاقی
ای دردمند مفتون زان خط و خال موزون — قد رو صالک الکنون دانی که در فراقی
جار الکفاة لما زم الجمال زما — واللیل لیها واله دمع فی الماقی
بعد از عراق جای خوش نیامدم هوایی — مطرب بزن نوائی زان پرده عراقی
خان الزمان عهدی حتی یلیت وحدی — روی نحلی وددی بالدما دفاقی
از سرو مه چگویی ای جمع نیکویی — تو ماه مشکبویی تو سرو سیم ساقی

تا سوار عقل بردارد دمے | طبع شور انگیز را دست از لگام
دردی از می در قدح کن پیش از انکه | در خروش آید خروس صبح بام
زاہنین چنگال شاہین غمت | طوق بر گردن نهادم چون حمام
ساعتی چون گل بصحرا برگذر | یکزمان چون سرو در بستان خرام
تا شود بر گل نکو روئے وبال | تا شود بر سرو رعنائے حرام
در دماغ می پرستان بازکش | آتش سودا بآب چشم جام
یارب از فردوس کے رفت این نسیم | یارب از جنت که آورد این پیام
طوطیان جان سعدی را بلطف | شکری ده زان لب یاقوت فام
نالهٔ بلبل بمستی خوشترست | ساتگینی ساتگینی اے غلام

وله ایضاً

بپایان آمد این دفتر حکایت همچنان باقی | بصد دفتر نشاید گفت وصف الحال مشتاقی
کتاب مانع عنی حبیبا معرضا عنے | ان اصنع ما ترنی انی علی عهدی و میثاقی
نگویم نسبتی دارم بنزدیکان درگاهت | که خود را بر تو می بندم بسالوسی و زراقی
اخلائی احبائی ذرونی حبرائے | مریض العشق لا یبری ولا یشکو الی الراقی
نشان عاشق آن باشد که شب بیدار و پیوند | تر اگر خواب میگیرد نه صاحب درد مشتاقی
فهم املاه واستقنی کاسا ودع مافیه مسموما | اما انت الذی تسقی فعین السم تریاقی
قدح چون دور ما باشد بہشیاران مجلس ده | مرا بگذار تا حیران بماند چشم بر ساقی
سعی فی قتلی انسانی و ما یدریه ما شانی | انا المجنون لا اعنا احراقی و اغراقی

وله ایضاً

۶۱

وله ایضاً

دوستان گویند کز عشقش بپرهیز و صبر کن | بات قلبی کیف صبر من صالک یا حبیب
سعدی اندر آرزوی یار خود دیوانه شد | فی حیاتی فی مماتی لیس غیرک یا حبیب

وله ایضاً

تو خون خلق بریزی و روی برتابی | ندانمت چه مکافات این گنه یابی
تقصد عنی بالجور والنوی لیکن | الیک قلبی یا غایة المنی صابی
چو عندلیب چه فریاد و ناله میدارم | تو از غرور جوانی هنوز در خوابی
الی الغداة وصلتم وتصبحون بهم | وفی وداد کم قد هجرت احبابی
نه هر که صاحب حسن است جور پیشه کند | ترا چه شد که چنین اندر کمین اصحابی
اجبتی امروا نی هجرک ذکراه | لقد اطعت ولکن جبته اسبابی
غمت چگونه بپوشم که دیده تر رویت | همین گواهی بر من دهد بکذابی
مرا تو بر سر آتش نشانده عجب آنکه | منم در آتش و از حال من تو در تابی
من از تو سیر نگردم که صاحب استسقا | نه ممکن است که هرگز رسد بسیرابی

المثلثات

خلیلی الهدی انجی واصلح | ولیکن من هداه العدا افلح
نصیحت نیکبختان گوش گیرند | حکیمان پند درویشان پذیرند
کسش انجه وارا غنت خاطر تیزت | که بختت تا قتلی دو بارا تیزت
من استضعفت لا تغلظ علیه | من استکثرت تاتکسر یدیه

ایضاً

جز دیدهٔ شوخ عاشقان را
کوته نظرے بجلوتم گفت
گفتم ز توکے برآید این درد
عاقل داند که نالهٔ زار
تسلیم قضا شوم کزین قید
صبر ارکنم چه چاره سازم
گر بکشد وگر معاف دارد
دانی بچه ماند آب چشمم
در دهر وفا نبود هرگز
چون بر رخ روے یار کردم
بنشینم و صبر پیش گیرم

بر چهره روان سرشک خون نیست
غوغا مکن آخرت جنون نیست
کت آتش غم در اندرون نیست
از سوزش سینه برون نیست
کس را بخلاص رهنمون نیست
کار دل از یکے فزون نیست
در قبضهٔ او چو من زبون نیست
سیماب که یکدمش سکون نیست
یا بود و به بخت ما کنون نیست
گفتم نگرشش و قامت چون نیست
دنبالهٔ کار خویش گیرم

ایضاً

دردا که بلب رسید جانم
کس دید چو من ضعیف هرگز
پروانه ام او فتان و خیزان
گر لطف کنی بجاے اینم
جز نقش تو نیست در ضمیرم
گر تلخ کنے بدور عیشم

آوخ که ز دست شد عنانم
کز هستی خویش در گمانم
یکبار بسوز و وارهانم
ور جور کنی سزاے آنم
جز نام تو نیست بر زبانم
یادت چو شکر بود دهانم

ایضاً

ایضاً

۶۵

بارے بگذر که در فراقت
خون شد دل ریش از اشتیاقت

بکشاے دهن که پاسخ تلخ
گوئے شکرست در مذاقت

در کشتهٔ خویشتن نگه کن
بارے اگر افتد اتفاقت

تو خنده زنان چو شمع و خلقی
پروانه صفت در احتراقت

ما خود ز کدام خیل باشیم
تا خیمه زنیم در وثاقت

ما ضرت صبا ستے ولیکن
عینی نظرت و ما اطاقت

بس دیده که شد در اشتیاقت
دریا و نمیرسد بساقت

تو مست شراب خواب و ما را
بیچارے گشت ز افتراقت

نه قدرت با تو بودنم هست
نه طاقت آنکه در فراقت

بنشینم و صبر پیش گیرم
دنباله کار خویش گیرم

ایضاً

طاقت برسیده هم نگفتم
عشقت که ز خلق می نهفتم

طاقت ز قرار و صبر و آرام
زانروز که با غم تو جفتم

آهنگ دراز شب ز من پرس
کز حسرت تو دمے نخفتم

بر هر مژه قطرهٔ ز الماس
دارم که بگریه سنگ سفتم

تقدیر درین میانم انداخت
هرچند کناره میگرفتم

گر کشته شوم عجب مدارید
من خود ز حیات در شگفتم

دی بابر سر کوی دوست بختے
خاک قدمش بدیده رفتم

ایضاً

اے بر تو قبای حسن چالاک
صد پیرهن از جدائیت چاک

پیوسته بتو اضعیست گوئے
افتادن آفتاب بر خاک

این جور که میبریم تا کے — وین صبر که میکنیم تا چند
چون مرغ بطمع دانه در دام — چون گرگ ببوے دنبه در بند
افتادم و مصلحت چنین بود — نے بند نگیرد آدمے پند
مستوجب این و پیش از اینم — باشد که چو مردم خردمند
بنشینم و صبر پیش گیرم — دنباله کار خویش گیرم

ایضاً

امروز جفا نمیکند کس — در شهر ہمے تو میکنے بس
در دام تو عاشقان گرفتار — در بند تو دوستان مجلس
یا محرق قلبے بنار خدہ — من جمرتها السراج یقبس
صبحے که مشام جان مشتاق — خوشبوے کند از تنفس
استقبله و ان تولے — استانسه و ان تعبس
اندام تو خود حریر چین ست — دیگر چه کنے قباے اطلس
من در همه قولها فصیحم — در وصف شمائل تو اخرس
جان در قدمت کنم ولیکن — ترسم نه نهے تو پاے برخس
آخر بزکات تندرستے — فریاد دل شکستگان رس
اے صاحب حسن در وفا کوش — کاین حسن و وفا نگرد باکس
من بعد چنین مکن کزین بیش — ورنه بخدا که من ازین پس
بنشینم و صبر پیش گیرم — دنباله کار خویش گیرم

ایضاً

ایضاً

بسیار سپید سفید کرده است | دوران سپهر لاجوردی
صلحیست میان کفر و اسلام | با ما تو هنوز در نبردی
سر پیش گران مکن که کردیم | اقرار به بندگی و خوردی
با درد توام خوش است زیرا که | هم دردی و هم دوای دردی
گفتی که صبور باش هیهات | دل موضع صبر بود و بردی
هم چاره تحمل است و تسلیم | ورنه بکدام جهد و مردی
بنشینم و صبر پیش گیرم | دنباله کار خویش گیرم

ایضاً

بگذشت و نگه نکرد با من | در پای کشان ز کبر دامن
دو نرگس مست نیم خوابش | در پیش و بحسرت از قفا من
ای قبلهٔ دوستان مشتاق | گر با همه این کنی که با من
بسیار کسا که جان شیرین | در پای تو ریزد اولا من
گفتم که شکایتی بخوانم | از دست تو پیش پادشا من
کاین سخت ولی و سست مهری | جرم از طرف تو بود تا من
دیدم که نه شرط مهربانیست | گر بانگ برآرم از جفا من
گر سر برود فدای پایت | دست از تو نمیکنم رها من
جز وصل توام حرام بادا | حاجت که بخواهم از خدا من
گویند از آن نظر بپرهیز | پرهیز ندارم از قضا من

٦٩

بر ما همه عیشها بگفتند
ما خود زده ایم جام بر سنگ
آخر نگهی بسوی ما کن
بس در طلب تو دیگ سودا
درمان اسیر عشق صبر ست
من در قدم تو خاک گشتم
دور از تو شکیب چند باشد
در دام غمت چو مرغ وحشی
من بی تو نه راضیم ولیکن
بنشینم و صبر پیش گیرم

یا قوم لی سی وحشتام
دیگر مزنید سنگ بر جام
ای دولت خاص حسرت عام
پختیم و هنوز کار ما خام
تا خود بکجا رسد سرانجام
باشد که تو بر سری نهی گام
ممکن نشود بر آتش آرام
می پیچم و سخت میشود دام
چون کام نمیدهی بنا کام
دنباله کار خویش گیرم

ایضاً

گفتار خوش و لبان باریک
از روی تو ماه آسمان را
یا ضارب تی بسیف لحظ
از بهر خدا که مالکان جور
شاید که بپادشه بگویند
دانی که چه شب گذشت بر من
با این همه گر حیات باشد

ما اطیب خاک جل باریک
شرم آمد و شد هلال باریک
والله قتلتنی بها تیک
چندین نکنند بر ممالیک
ترک تو بریخت خون تاجیک
لایات بمثلها اعادیک
هم روز شود شبان تاریک

خوبان جهان همه بدیدم — مثل تو بتا یکی دگر نی

پیران جهان نشان ندادند — چون تو دگری به هیچ قرنی

ای آنکه بباغ دلبری در — چون قد خوشش تو یک شجرنی

چندین شجر وفا نشاندم — وز وصل تو ذرهٔ ثمرنی

آوازه من ز هر شش بگذشت — وز درد دلم ترا خبرنی

از رفتن من غمت نباشد — وز آمدن تو خود اثرنی

باز آیم اگر دهی اجازت — ای راحت جان من دگرنی

بنشینم و صبر پیش گیرم — دنباله کار خویش گیرم

ایضاً

شد موسم سبزه و تماشا — برخیز و بیا بسوی صحرا

کان فتنه که روی خوب دارد — هر جا که نشست خواست غوغا

صاحب نظری که دید رویش — دیوانهٔ عشق گشت و شیدا

والی نکند قبول هرگز — دیوانه حدیث مرد دانا

چشم از پی دیدن تو دارم — من بیتو چشم کنار دریا

از جور رقیب تو ننالم — خارست نخست و بار خرما

سعدی غم دل نهفته میدار — تا می نشوی ز غیر رسوا

گفتست مگر حسود با تو — زنهار مرو از این پس آنجا

من نیز اگر چه ناشکیبم — روزی دو برای مصلحت را

بنشینم و صبر پیش گیرم — دنباله کار خویش گیرم

تمام شد